

Normalisering leidt naar populisme

Alain Tondeur

De hoop is fragiel. Die conclusie dringt zich op bij het begin van deze zomer, twee maanden voor de eerste verjaardag van de ontdekking van de lichamen van Julie en Melissa, An en Eefje.

Waar is die formidabele beweging gebleven die haar hoogtepunt vond in de Witte Mars van 20 oktober 1996? Het ontwaken van de burgers, de spontane stakingen tegen het spaghetti-arrest, de betogingen van tienduizenden jongeren die de justitiepaleizen belegerden om de rechtsstaat van de sterken aan te klagen, was dat allemaal gedroomd? Hebben de deelnemers aan de veelkleurige Mars van Clabecq, op 2 februari, die daarin een veelbelovend teken zagen van een mogelijke nieuwe alliantie tussen de syndicale strijd voor de werkgelegenheid en de strijd van de burgers voor gerechtigheid en openheid zich vergist? We stellen ons die vraag, als we zien hoe snel de gevestigde macht slaagt in haar opzet van "normalisering" en recuperatie.

Zoals in Frankrijk na de grote sociale beweging van november-december 1995 tegen Juppé-Chirac, lijken enkele maanden te volstaan opdat alles terug in zijn gewone maatschappelijke plooi valt. In deze periode Na-de-Val-van-de-Muur flakkert de wil om te veranderen even snel op als ze weer dooft in de grauwe verveling van de onmacht en van het ontbreken van een maatschap-

pij-alternatief. Men zou warempel gaan twijfelen aan de mogelijkheid van zo'n alternatief. De audiovisuele massamedia versterken nog die indruk: op de politieke spektakelscene volgen de gebeurtenissen elkaar snel op.

Toch is het een diepe en algemene crisis die dit landje dooreenschudt. Veeleer dan een crisis van het regime, gaat het om een crisis van de natie in haar geheel. Deze crisis zal diepe sporen nalaten in het bewustzijn van de mensen. Hoe de toekomst van de witte beweging er ook mag uitzien — en die lijkt wel erg onzeker — de vraag is wanneer de ervaringen van dit uitzonderlijke jaar opnieuw zullen boven komen in het sociale, politieke en ideologische veld. Wanneer, en vooral hoe.

In dat opzicht moeten we ook de politiek van de machthebbers analyseren, want die is erg zorgwekkend. Ter linkerzijde vreesden velen dat de witte mobilisatie zou leiden naar populisme, naar nationalisme en een "veiligheidsideologie". En dat risico was zeker aanwezig. Maar de ouders van de slachtoffers, de natuurlijke leiders van de sociale beweging, zijn erin geslaagd om deze te verankeren in de democratische beweging voor gerechtigheid, openheid en gelijkheid, door het verband te leggen met de context van de sociale crisis. In het bijzonder moeten we onderstrepen dat het nationalistisch opbod teruggefloten is en

dat het antiracistisch bewustzijn sterk is gegroeid. Dat was zeer duidelijk bij de begrafenis van de kleine Loubna. Het is des te schokkender om te zien hoe de politieke klasse onder onze ogen bezig is om die vooruitgang ongedaan te maken. Haar doelen en de manier waarop zij die probeert te realiseren staan haaks op de verzuchtingen die de laatste maanden door de burgers werden uitgedrukt. Als de bevolking zich daarvan bewust wordt - en dat is bezig - zal zij even erg gefrustreerd zijn als zwaar ontgoocheld in haar verwachtingen. Als politiek resultaat riskeert men zo een bruine en zwarte afgang.

In *La crise blanche* heb ik de hypothese geopperd dat de leidende kringen van de heersende klassen aanzien van de "Witte Crisis" strategisch gekozen hebben voor crisisbeheer en om ten alle prijze voorrang te geven aan de stabiliteit van de uitvoerende macht boven de justitie. Die keuze contrasteert sterk met het Italiaanse *Mani pulite*-scenario — waarbij de rechters naar voren werden geschoven als de redders van het systeem. Dat heeft ten gronde te maken met de absolute voorrang voor het slagen van de Economische en Monetaire Unie, en met de vrees dat in geval van een mislukking van de EMU de Belgische staat in een onomkeerbaar desintegratieproces terechtkomt. De gebeurtenissen lijken deze hypothese grotendeels te bevestigen. Ondanks alle correcte vaststellingen en alle toegevingen aan de sociale beweging beantwoordt het rapport Verwilghen fundamenteel aan de verwachtingen van premier Dehaene. De politiek slorpt de politiek op om zo snel mogelijk op het "essentiële" terug te komen: de vermindering van de netto te financieren saldo's, de verlaging van de arbeidskosten, de privatiseringen, de euro.

Maar vragen aan de wetgevende macht om op die manier (via een onderzoekscommissie) de uitvoerende macht tegemoet te komen houdt het risico in van een herleving van het echte politieke debat in het parlement, dat van nature gevoeliger is voor de druk van de publieke opinie. Het in de schaal leggen van zijn gewicht door de koning, als startsein tot de normalisering van de crisis, het beroep doen op de "verkozenen van de natie", was vanuit het oogpunt van de leidende krachten de enige manier om de her-legitimering van de

gehavende instellingen voort te zetten. Alles bijeen heeft de premier het waagstuk gewonnen, ook al heeft hij in het geharrewar een parlementaire commissie over de Belgische verantwoordelijkheid in de Rwandese genocide moeten accepteren, en een commissie (bis) over de "Bende van Nijvel".

De magistratuur kreeg de zwarte piet toegespeeld. Maar zo riskeerde men een boemerang-effect, want de gerechtelijke kringen stellen dat de budgetten waarover zij beschikken niet volstaan om hun opdracht te vervullen. Een uitleg die zeker niet voldoet: het tekort aan financiële middelen vormt geen rechtvaardiging voor de bureaucratische manier van werken, noch voor de machistische en racistische reflexen, noch voor de prioriteiten die men legt en die rechtstreeks te maken hebben met haar klasse-natuur. De groeiende onmacht van de wet tegenover de inflatie aan criminele *affaires* in de financieel-economische sfeer zal trouwens niet automatisch worden opgelost door een verhoging van de budgetten. Daarvoor is een reeks eenvoudige en radicale hervormingen nodig, zoals de opheffing van het bankgeheim. Men kan het aantal magistraten die op deze elementaire waarheid wijzen, tellen op de vingers van één hand... Toch is het gebrek aan financiële middelen een feit. Maar het is de politiek die verantwoordelijk is voor het gebrek aan middelen bij de parketten. En die is niet bereid om hieraan tegemoet te komen, uit angst om meteen de doos van Pandora te openen: de algemene herfinanciering van de openbare sector. En dat rijmt niet met de monetaristische logica van Maastricht. Vandaar de cynische keuze van de regering om de sociale misnoegdheid af te wentelen op enkele individuele verantwoordelijken. Voor een goed begrip: de verantwoordelijken voor de nalatigheden in de onderzoek moeten worden gesanctioneerd. Maar niet ten koste van een versluiering van de structurele problemen. Want die logica stimuleert onvermijdelijk de reactionaire ingesteldheid van de kaste van de magistratuur enerzijds, en van het populisme in de brede publieke opinie anderzijds.

De uitvoerende macht kan niet buiten een sterke gewapende macht, vooral niet als ze een harde soberheidspolitiek voert waardoor de werkloos-

heid toeneemt en de sociale ongelijkheid verscherpt. Ook op dit terrein heeft de politieke macht het gevaar gevoeld. De rijkswacht, die een enorme verantwoordelijkheid draagt in de dysfunctionering van de onderzoeken, riskeerde verzwakt te voorschijn te komen uit het onderzoek naar het onderzoek, ja zelfs in haar bestaan zelf op de helling gezet. Dat zou ook gevolgen hebben voor de capaciteit van de heersende klasse in haar confrontatie met de sociale mobilisatie. Dat gevaar werd vermeden. Sterker nog: de generale staf van de rijkswacht trekt zich uit de slag zonder ook maar in het minst verontrust te worden. En men belooft een eenheidspolitie waarin de rijkswacht het goede en slechte weer zal maken. Om dat resultaat te bereiken heeft de politieke klasse welbewust een "securitaire" lezing van de gebeurtenissen aangemoedigd. Het zou allemaal een kwestie zijn van een gebrek aan coördinatie in de informatiedoorstroming, terwijl de feiten juist aantonen (wat eerder al gebleken is) dat de generale staf over uitermate precieze informatie beschikt, maar die gebruikt om onderzoeken te oriënteren in functie van zijn even duistere als autoritaire politieke projecten.

Als men verder kijkt dan de klaarblijkelijke improvisatie en het geklungel, dan moet men op basis van alle gebeurtenissen gaan vrezen dat er op het hoogste staatsniveau zoiets als overlegd plan bestaat met als doel de bescherming van de gevestigde wanorde van de burgerlijke instellingen, de indijking van de sociale mobilisatie en het breken van de diffuse ideologische stroming die voorrang wil geven aan de behoeften van de mensen. Het gaat om de stroming die, van de Witte Mars tot de veelkleurige Mars van Clabecq, zou stimuleren tot een eenmaking van het verzet tegen het neoliberalisme, en die een nieuwe maatschappelijke dimensie zou geven aan de strijd tegen de werkloosheid, bij Renault en

elders. De "vrijspraak" van Wathelet, het focussen op de individuele "tekortkomingen", de versluiting van de structurele gebreken van de staatsapparaten, het Centrum voor Verdwenen Kinderen als fopspeen voor de ouders van de slachtoffers, de lage manoeuvres in de coulissen om verdeeldheid te zaaien tussen de ouders en hen terug te dringen in hun anoniem verdriet: ook dat alles speelt in de kaart van een verwerpelijk populisme dat door de sociale beweging in het defensief was gedreven.

Men mag vrezen voor een nieuwe verschuiving naar extreem-rechts. De politieke klasse draagt de volledige verantwoordelijkheid, en de sociaal-democratie heeft nog eens getoond waar ze staat. Toch was deze evolutie niet onvermijdelijk. De crisis was immers zo bijzonder, zo verbijsterend, maar ook zo vol van onverhoopte kansen voor links. Men had de durf moeten hebben om op dat beslissende moment al zijn krachten in te zetten. Om het tij te keren, allen samen.

Hopelijk leert de beweging uit deze ervaring. Eén ding is zeker: de laatste maanden werd het duidelijk dat we een diepe existentiële crisis beleven. Het gaat om een crisis die zowel te maken heeft met de algemene crisis van het kapitalisme, van het liberale Europa, als meer in bijzonder met de Belgische maatschappij en haar zieke staat.

Het is niet afgelopen, de strijd van de meer dan 300.000 mensen die op 20 oktober manifesterden voor verandering gaat verder.

Alain Tondeur

(vert. Robert Crivit, Alain Meynen; red. Robert Crivit)

